

Televizní tvorba – začátky oborového periodika (materiálová sonda)

Václava KOFRÁNKOVÁ

Zahájení pravidelného televizního vysílání s sebou kromě otázek právních či technických přineslo též zájem o teoretické problémy spojené s novým médiem. V roce 1963 měla za sebou Československá televize již desetiletou praktickou zkušenost, avšak mnozí její pracovníci pocítovali jistý nedostatek teoretického zájmu, jež nemohly nahradit ani dílčí odborné publikace ani pravidelné celostátní konference a semináře. Tuto mezeru měl zaplnit nově založený čtvrtletník, který vedle odborných statí, reportérských sond, sociologických výzkumů či technických navodů reflektoval především aktuálních diskuse o roli televize ve společnosti. Ústřední ředitel Československé televize Adolf Hradecký zdůvodňoval ve svém úvodníku k prvnímu číslu (březen 1963) založení oborového periodika nejen nutnou podporou teoretického zájmu, ale též potřebou platformy, na níž by se mohly plodnou diskusí řešit otázky spojené s televizním provozem.¹

Časopis začínal jako strojopis ve formátu A4 (obrázek č. 1). V šedesátých letech jej vydávaly Ústřední archivy a dokumentace Československé televize, posléze Studijní odbor Československé televize, s poznámkou „jen pro vnitřní potřebu“.² Ačkoli byla *Televizní tvorba* i později nízkonákladovou tiskovinou určenou především pro interní účely, časem byla distribuována do vybraných knihoven a vědeckých ústavů, a pronikala tak i mezi odborníky z řad teoretiků a sociologů. Podle informací od dlouholeté vedoucí knihovny ČST (ČT), paní Zuzany Lindrové, získali uvnitř televize výtisk všichni zaměstnanci, kteří o něj projevíli zájem.

Vznik a první desetiletí časopisu *Televizní tvorba* spadá do éry, kdy se ČST naplno zapojila do evropské televizní sítě. Tomu odpovídá i skladba témat, jímž se autoři věnují. První ročníky periodika naznačily, že redakce pomyšlí na skutečně komplexní vzhled do televizní teorie a praxe. Přispěvatelé se samozřejmě nemohli bránit cenzurnímu tlaku, a tak se již v prvním čísle objevují články k agitační funkci televize a k nárokům, které tato skutečnost klade na novináře. Kromě závěrečného referátu o loutkovém filmu, kde převládá spíše estetické hledisko, se v prvním čísle k propagační a výchovné roli televize obšírně vyjadřují všichni autoři.³ Není to nikterak zvláštní, jelikož se stejná tematika objevuje i v tehdejších západoevropských, ale

1 Např. SAPPACK, Vladimír, SCHULZ, Milan, SÁDKOVÁ, Eva, SMOLJÁK, Ladislav. *Čtyřlístí o televizi: sborník*. Praha: Československý spisovatel, 1961.

2 HRADECKÝ, Adolf. Novému časopisu na dobrou cestu. *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 1–2.

3 Viz *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 92 (titulní).

4 KREJČÍ, Karel A. Malé zastavení nad novinářskou prací v televizi. *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 3–9; HLADKÝ, Miroslav. Obrazovka – účinný publicistický prostředek. *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 10–18; KORIŇEK, Václav. Tvář konference o televizních novinách. *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 19–34; MIKYŠKA, Karel. O sportovním přenosu v televizi. *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 35–38; KOVÁŘÍK, Vladimír. O zábavních pořadech v televizi. *Televizní tvorba*, 1963, 1 (1), s. 59–69.

obrázek č. 1

Titulní strana 1. čísla 1. ročníku, 1963.

MIKYŠKA, Karel. Spartakiádní pranice mezi rozhlasem a televizí? *Televizní tvorba*, 1965, 3 (3), s. 7.

Stejně velkou pozornost jako výrobní praxe přitahoval běžný denní provoz zahraničních televizí či jejich programové schéma a pořady zaměřené na jednotlivé věkové skupiny diváků (zejména na vzdělávání dospělých a na tvorbu pro děti a mládež). Redakce v prvních pěti ročnících časopisu soustavně mapovala výrobní poměry v Británii, Itálii, Japonsku, Jugoslávii, Španělsku, Spolkové republice Německo, Rakousku, Polsku, Francii a Sovětském svazu. Pro tyto účely dočasné vznikla samostatná rubrika „Ze zahraničních televizí“, později přejmenovaná – „Ze zahraničních zkušeností“. Státní zadání, ale i profesní cílená snaha mediálních pracovníků rozšířit si obzory a zjistit, jak Československá televize obstojí v cizí konkurenci, vedly rovněž k účastem na zahraničních přehlídkách, jejichž úroveň byla v *Televizní tvorbě* pravidelně komentována. Ke zkvalitňování pořadů a vyššímu renomé ČST mělo přispět i založení Mezinárodního televizního festivalu *Zlatá Praha*, který televize nepřetržitě organizuje od roku 1964 a který na stránkách oborového periodika vždy získal náležitý prostor.

Vedle vhlédů do fungování srovnatelných zahraničních institucí obsahuje *Televizní tvorba* v šedesátých letech množství ryze technických článků. Vyskytují se například monometrická čísla k práci s kamerou a k užítí filmových postupů,⁷ zkoumají se možnosti střihu zvuku či použití fotografie v televizi. Neopomíjí se ani problematika výroby jednotlivých typů pořadů (vedle publicistiky a sportovních přenosů jsou to především zábavné a vzdělávací formáty). Určitý prostor získala rovněž různá šetření a analýzy diváckých preferencí. Časopis se pochopitelně věnoval také právnímu základu televize a jejímu institucionálnímu rozvoji. V lednu 1964 Národní shromáždění přijalo *Zákon o Československé televizi*, v němž je zakotvena přímá podřízenost rychle rostoucího média komunistické straně.⁸ Hned první číslo ročníku 1964 přineslo vedle znění zákona a *Statutu Československé televize* (schválen vladou v listopadu 1963)⁹ komentář k oběma normám a informace k jednání zákona v parlamentu. Stranou později nezůstala ani diskuse k nevyhnutelnému rozšíření výrobních kapacit ČST a ke zvýšení počtu programů¹⁰ či k tematice autorského práva a právních aspektů fungování médií ve společnosti.¹¹

Přestože televize přímo ze zákona podléhala přísnému dohledu komunistické strany a v denním provozu neustále čelila silnému cenzurnímu tlaku,¹² v oborovém periodiku se kolem poloviny šedesátých let objevily snahy častěji poukazovat na nezávislost médií ve výspěm světě. Jako argument zde sloužil nedostatek vzor BBC. Miloš Řehák např. v článku *Co je nového v britské televizi* konstatuje: „V souvislosti s politickými aspekty stojí za zmínku, že ačkoliv vláda kontroluje BBC, nepoužívá ji jako nástroj propagace svých cílů a politiky. [...] celková výslahová doba přidělená politickým stranám činila na všech stích dohromady za celý rok 1964 jen 175 minut a pro letošek byla ještě zkrácena na 140 minut. O tento výslahový čas se podělí stejnou měrou laboristé a konzervativci, o málo méně dostávají liberálové, ve Skotsku a Walesu se dostane i na tamní nacionalisty, propagující sebeurčení.

7 Např. *Televizní tvorba*, 1964, 1 (2), s. 18–61.

8 ČSAROVÁ, J. Československá televize a politická moc 1953–1989, s. 524.

9 Ibidem.

10 *Televizní tvorba*, Praha: Televizní tvorba, 1965, 4 (3).

11 Např. WÜRTHERLE, Jiří. Význam revize Bernské konvence. *Televizní tvorba*, 1964, 3 (2), s. 23–36; WÜRTHERLE, Jiří. Čes. televize a nový tiskový zákon, s. 3–37.

12 ČSAROVÁ, J. Československá televize a politická moc 1953–1989, s. 524–535.

*Bez vysílacího času zůstane opět komunistická strana. Celkové však budou mít opoziční strany k dispozici více vysílacích příležitostí než strana u vesla.*¹³

Jak dokládají výše uvedená slova, svobodný duch, který se od počátku šedesátých let neodvratně prosazoval v kulturní publicistice, beletrii, kinematografii a dalších oborech, pronikl i do zatím přísně střeženého hájemství televize jako nejdůležitějšího propagačního nástroje strany. V tomto uvolnění sehrál klíčovou roli nový ústřední ředitel ČST Jiří Pelikán, dosazený v červnu 1963 na doporučení ideologické komise ÚV KSČ, jejímž předsedou byl Čestmír Císar. Úspěch reformního křídla strany umožnil dosud nevidaný vzestup nezávislé publicistiky, byť se to neodehrálo bez potíží.¹⁴

Snaha zkvalitnit vysílání, a proto rovněž posílit nezbytné výrobní a odborné základy televizních pracovníků, se promítla do lehkého zvýšení počtu západních autorů, jejichž články se ocitly v *Televizní tvorbě*. Zároveň v téže době rostle množství textů, které se zabývaly společenskou rolí médií. Vedle teoretiků zaujme například jméno slavného režiséra Davida Attenborougha, jenž ve své přednášce komplexně zhodnotil necelé dva roky fungování BBC 2.¹⁵ Zabýval se mimo jiné tím, zda má být BBC 2 programem pouze pro úzké, intelektuálně zaměřené publikum (vzhledem k obrovským nákladům na spuštění nového kanálu to zcela odmít), či jaký potenciál skrývá barevné vysílání. Byly to jistě cenné poznatky k chystanému spuštění druhého televizního programu v Československu, k němuž došlo 10. května 1970.

Samostatnou kapitolu *Televizní tvorby* tvoří v šedesátých letech recenze a kritiky, jejichž počet a pravidelnost sice kolísá, ale v nichž se profiluje oborová debata k dané problematice. Kromě zkušených autorů zde pravidelně dostávali prostor studenti FAMU, kteří mohli čas od času uveřejnit i kapitoly ze svých výzkumů a diplomových prací. Pro tyto účely dokonce vznikla nová rubrika „Z prací posluchačů FAMU“. Chválný záměr vypěstovat oborový dorost, který by byl svou vědeckou a publikační činností spjat s periodikem, však zůstal jen v torzu.

Zatímco náplň časopisu se proměňovala, jeho grafická úprava zůstávala po celé desetiletí podobná. Redakce odborné a kulturně profilovaného periodika, které bylo distribuováno bezplatně a určeno primárně pro interní potřebu televize, byla tímto zadáním značně limitována. Ještě v sedmdesátých letech se texty psaly na stroji, formát se z počátečního A4 rychle změnil na menší A5, později se opět o něco zvětšil. Strážlivé uspořádání obálek a titulních stran, které těžily z dobových grafických zvyklostí, od počátku provázely fotografie či různá schémata, ale jinak zůstávalo vnitřní členění periodika velmi jednoduché. Na první pohled šlo především o obsah.

Jestliže na počátku šedesátých let umožnila dynamika vývoje časopisu růst, v přelomovém roce 1968 se zdá, že ho spíše zbrzdila. Autoři měli v tomto překotném období asi více každodenních starostí, takže počet článků výrazně slábl (v průměru 1–2 na číslo). V následujícím roce se množství textů významně zvýšilo, ale celý ročník 1969 byl vydán se zpožděním až v roce 1970, což je patrně spojeno s destabilizovanou situací v samotné televizi i ve společnosti. Není nezájemné, že celé druhé číslo ročníku 1969 tvoří překlady

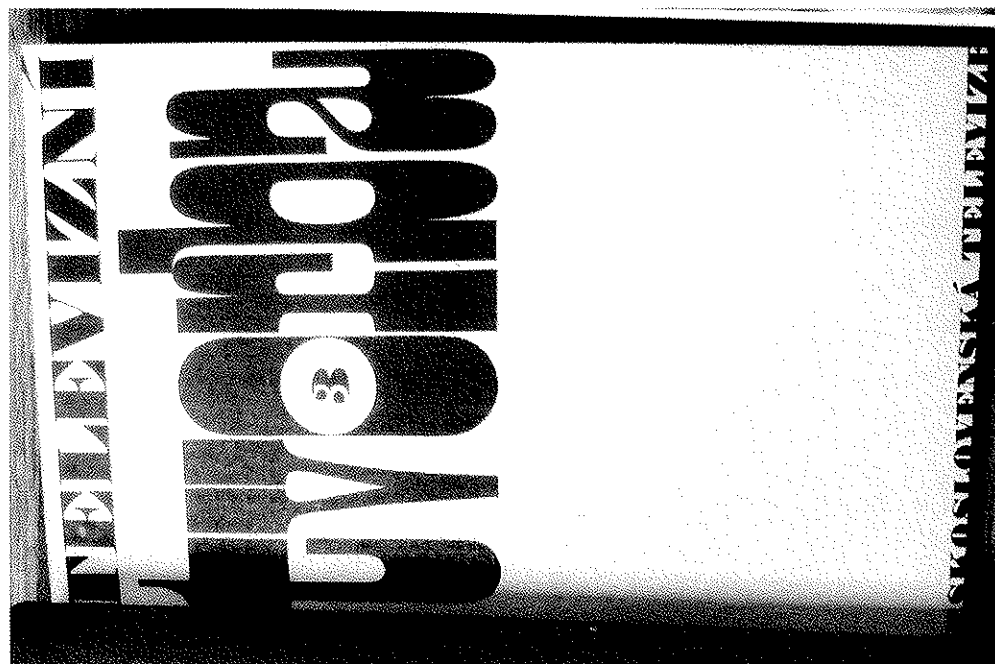
13 ŘEHÁK, Miloš. Co je nového v britské televizi. *Televizní tvorba*, 1965, 1 (3), s. 11.

14 Ke konfliktům s vedením strany podrobně ČSAROVÁ, J. Československá televize a politická moc 1953–1989, s. 526–530.

15 ATTENBOROUGH, David. BBC 2. *Televizní tvorba*, 1967, 2 (5), s. 43–56.

obrázek č. 4
obálka 1966

obrázek č. 5
obálka 1969

z maďarského časopisu TV SZEMLE. Vzhledem ke společné historické zkušenosti to lze při troše fantazie vnímat jako protest proti okupaci Československa.

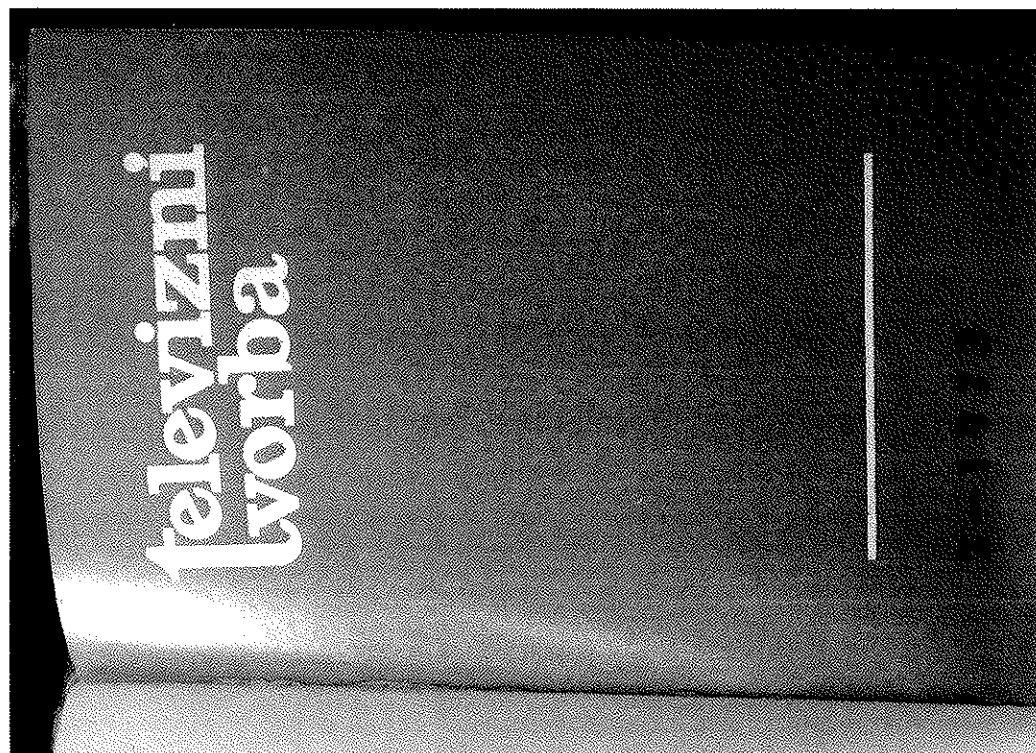
Něco kritické vinnosti jako protest proti okupaci Československa. Na počátku sedmdesátých. let se postupně obměnila redakční rada, v níž mezi jinými zaseděla například Milena Medová, a v roce 1973 nastoupila i nová odpovědná redaktorka Jana Jandová, která měla podle sdělení někdejší vedoucí knihovny ČST, paní Zuzany Jindrové, významný podíl na fungování redakce. Nový redakční tým periodiku vstkl podobu, která mu s drobnými úpravami zůstala po celá sedmdesátá a osmdesátá léta. Funkční systém zůstával (77).

Funkční systém rubrik (Teorie, Úvahy, Praxe, Rozhovory, Kritika, Recenze, Glossy, Zajímavosti), které byly v jednotlivých číslech používány podle potřeby, ustálil náplň časopisu a umožnil dlouhodobější plánování článků. Časopis později získal podtitul "čtvrtletník pro televizní teorii a kritiku" a prostřednictvím bibliografie ročníků v cizích jazycích (angličtina, němčina, ruština) se snažil lépe komunikovat se zahraničím. Kvůli jazykové bariéře a vysokému podílu politických klíse však plošně cizinu neoslovil.

Zhruba od poloviny sedmdesátých let zahajoval téměř každé číslo nezbytný „ideovýdník“, přeplněný devotní oficiální rétorikou. Část z nich vzešla z pera nového ústředního ředitele ČST Jana Zelenky (ředitelem od srpna 1969 do června 1989), další pak z produkce funkcionářů složek komunistické strany či ředitelů jednotlivých úseků televize.¹⁶ Bylo to zlo v rámci nutného „zaplechování“ článků, které by redakce jinak nemohla vydat. Podíl ideologicky podbarvených textů (zvláště u příležitosti různých historických výročí) se pochopitelně zásadně zvýšil. Ve srovnání s jinými oborovými periodiky a denním tiskem to však nebyl ojedinělý jev. Stejně tak vzrostl počet překladů z ruštiny a jazyků zemí východního bloku. Neméně intenzivně se opakuje téma „ideologie a propaganda“.

Navzdory všem politickým limitům nelze zjednodušeně tvrdit, že by časopis zcela ztratil úroveň. Navíc, zdaleka ne všechny sovětské články se týkaly ideově nosných témat. Především díky Mileně Medové a jejím vazbám na prostředí literárních vědců a historiků pronikaly do *Televizní tvorby* stati zaměřené na jazyk médií, psycholingvistiku a sémiotiku (například J. M. Lotmana). Jaroslav Med se na stránkách časopisu zabýval rovněž aktuálním vztahem mezi filmem a literaturou. Periodikum přinášelo obsáhlé domácí i zahraniční sociologické výzkumy (například diskusi o působení médií na mládež) či výtahy z teoretických prací a disertací. Opět přišla ke slovu monometrická čísla k aktuálním problémům mediálního provozu (barevná televize, sociologie médií atd.). Na druhé straně nelze zastírat, že redakce zároveň dbala na autocenzuru i cenzuru, a spousta zajímavých článků do tisku neprošla. Příchod nových společností

Příchod nových společenských a tržních poměrů, v nichž se řada kulturních aktivit nedočkala adekvátní finanční podpory, časopis tvrdě zasáhl. Redakce se nakonec z mnoha různých důvodů rozhodla v roce 1991 ukončit činnost.¹⁷ Ačkoli její pozice setrvala slabá, sloužila *Televizní tvorbě* až do svého zániku jako jedno z důležitých míst oborové komunikace. Neprávem polozapomenutý časopis, jehož dějiny nejsou černobílé, by si do budoucna zasloužil větší pozornost odborné veřejnosti a historiků médií. Doufáme, že se jednou dočká obsáhlého zhodnocení.

obrázek č. 6
obálka 1973

16 Např. ZELENKA, Jan. Československá televize usluhuje o vědomí socialistického člověka. *Televizní tvorba*, 1979, 1 (16) s. 5-12.

17 Viz sdělení redakce v čísle 3-4/1990. obrázek č. 8.

O B S A H

PROGRAM TELEVIZNÍ MUSI VYTRVĚT A KOMPLEXNĚ POMÁHAT STRANĚ OVLIVŇOVAT SOCIÁLNICKÉ VĚDOMÍ OBČANA	87.
STUDIE-ÚVAHY	5
JURIJ MICHALOVÍČ LÖTMAN	16
TEXT A STRUKTURA AUDITORIA	
Jiří Michalovič Lötman	19
O HLÁSATELSKÉM UMĚNÍ	
Jin Kášo	24
ESTETICKÉ PROBLÉMY TELEVIZNÍ HUDBY	
Ewa Kofmová	39
TELEVIZNÍ OBRAZ HUDBY	
Jacques Herlin	50
ÚVAHA NAD SUDOBODU ZÁPADNÍ TELEVIZNÍ SKUTEČNOSTÍ	
K. T. Toepfer	57
SONDY	
TELEVIZNÍ DÍVÁCI A SPÓRT	
Miloš Flehek	74
RECENZE	
ZÁVAŽNÝ PŘÍSPĚVOK K TEORII DRAMATICKÝCH UMĚNÍ	97
PARALELNÍ VÝCHOVA	97
KRATCE O KNÍŽKÁCH	100
FESTIVALY	
LIPSKO 1978 HODNOTY ZTRACENÉ A NALEZENÉ	103
FESTIVAL S MNOHA OTÁZKAMI	106
MONTE CARLO 1980	109
ZAJÍMAVOSTI	
HOMO TELESPLECTATOR	112
ČLOVĚK TELEVIZNÍ DÍVÁK	114
Jean Castejon	
BIBLIOGRAFIE Televizní tvorby za rok 1979	134

obrázek č. 7
Obsah 1. čísla 1980.

vážení a milí čtenáři,

časopis Televizní tvorba se s Vámi po osmdesáti letech existence ve své dosavadní podobě loučí. Redakce k tomuto rozhodnutí dospěla po bedlivém zvážení řady okolností - ty finanční nevylámají - nejvíce však vážila další existenci časopisu v nových společenských podmínkách. Vezměme příkladně skutečnost, že se našemu čtenáři v uplynulé době (i přes vnitřní cenzuru) podařilo uveřejnit řadu zahraničních studií i statí našich autorů, které neměly dnes již našleštit opravdu není zapotřebí. Také polonárodní autoři mají větší číležitost publikovat v časopisech podléhajících oficiální cenzuře. To hradně pro televizní odbornou veřejnost. Důvodů by se našlo ještě ještě víc. například, že doba přeje spíše publicistice než teorii, že hlad je zejména po informacích ze světa... V úvahu jsme vzali rovněž fakt, že vycházející časopisy solva mohou nabídnout větší prostor teoretickým úvahám o televizi, a v omezených prostředcích, dospěli jsme k závěru, že upřednostníme v rámci omezených prostředků, dospěli jsme k závěru, že upřednostníme časopis Svět televize jako - zjednodušené řešení - zdroj informací ze zahraničí. Ale abychom zcela nezapříteli onu osmdesátiletou kontinuitu mapování teoretického a zobecňujícího myšlení o televizi, připravili redakce jednou ročně teoretického a zobecňujícího myšlení o televizi, připravili redakce jednou ročně a v omezeném nákladu pro vážné zájemce soubor teoretických statí a studií většího rozsahu pod stejným titulem - Televizní tvorba.

Děkujeme také touto cestou všem čtenářům za pozornost, kterou našemu časopisu dosud věnovali i za všechna projevená uznání.

Redakce

obrázek č. 8

Stanovisko redakce k ukončení činnosti časopisu, v čísle 3-4, 1990.

AUTOR - VIZE - MEZE - TELEVIZE

Edičně připravili Petr Kaňka, Václava Kofránková, Ingrid Mayerová a Martin Štoll.

Odborná redakce Václava Kofránková.

Jazyková redakce českých textů Markéta Hubová.

Jazyková redakce slovenských textů Veronika Matisová.

Jmenný rejstřík Kateřina Brožová, Adriana Semlová a Eva Sícová.

Seznam literatury Václava Kofránková a Martin Štoll.

Recenzovali doc. PhDr. Martin Ciel, Ph.D., Miloslav Kučera.

Návrh obálky a grafická úprava Jiří Pobřísl.

Vydaly Česká televize, Praha, Ústav pro studium totalitních režimů
a Vysoká škola múzických umění v Bratislave v roce 2015.

Odpovědná redaktorka Václava Kofránková.

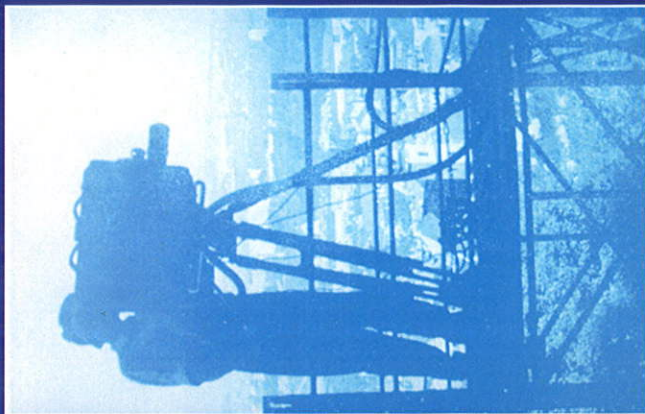
Vydání první.

ISBN 978-80-7404-176-1 (Česká televize, Praha)

ISBN 978-80-87912-36-2 (ÚSTR)

ISBN 978-80-89439-69-0 (VŠMU)

AUTOR • VIZE • MEZE • TELEVIZE

Petr Kaňka, Václava Kofránková, Ingrid Mayerová, Martin Štoll
a kolektiv autorů